

לא בדיונים ולא בשיח – מהפכה נקנית בוויכוחים

נוקבים

שאול ברונפלד¹

2	תקציר
2	מיהו לינד?
3	הרקע ההיסטורי
4	מ"הגנה פעילה" ל"קרב יבשה-אוויר"
6	חזרה לוויכוחים הנוקבים סביב דוקטרינת ה"הגנה הפעילה"
9	אנטומיה של מהפכה דוקטרינרית
9	תרבות הוויכוח וסגנון העשייה
10	הסברה והטמעה
11	סדר העדיפויות
11	השותפים המעצבנים
11	מהפכה איננה עניין של "זבנג וגמרנו"
12	סיכום

---

¹ מר שאול ברונפלד הוא עמית מחקר במרכז דדו.

תקציר

סיפורו של צבא היבשה האמריקאי – מהכישלון בג'ונגלים של וייטנאם אל ההצלחה במדבריות עיראק – מתאר מורכבות של מהפכה. המהפכה התבצעה בשני שלבים. שלב דוקטרינת ה"הגנה הפעילה" שאותה הוביל גנרל וויליאם דהפיו זכתה לביקורות מוחצות מבית ומחוץ. מאידך, לשלב השני שגיבש גנרל דון סטארי, דוקטרינת "קרב אוויר – יבשה" (ALB), נזקפת הזכות למהפכה כולה. לטענת הכותב, יש לראות את "ההגנה הפעילה" כשלב ראשון בתהליך אבולוציוני שעבר הצבא. בראייה הוליסטית, סטארי הצליח לעצב את דוקטרינת קרב אוויר – יבשה המשוכללת רק בזכות עמידתו על כתפי דהפיו הענק. הביקורות והוויכוחים הנוקבים שסבבו את הדוקטרינה היוו חלק בלתי נפרד מהמהפכה, ונתנו את התמריץ ההכרחי לקידומה ושיפורה, ולהולדת דוקטרינת ALB.

מיהו לינד?

בראשית שנת 1997 חגג "המיליטרי ריביו", כתב העת המרכזי של צבא היבשה של ארה"ב ("הצבא"), יובל 75. לרגל האירוע פורסם גיליון חגיגי שבו הודפסו מחדש מאמרים מכוננים, שנבחרו מגיליונות העבר. רבים מהמחברים הם גנרלים של ארבעה כוכבים, ויש בו גם מאמרים של אזרחים ידועי שם (הארי טרומן, דיק צ'ייני, באזיל לידל הארט) וגם של אזרח אלמוני בשם וויליאם לינד.²

מיהו אותו לינד, ומה הצדיק את כלילת מאמרו, שהתפרסם לראשונה במארס 1977, בגיליון היובל, העטור בכוכבי גנרלים בכירים? לינד, שמעולם לא שרת בצבא (או בזרוע אחרת), ואפילו לא היה איש אקדמיה. כל כולו עוזר צעיר לסנטור!

הוא נכנס להיסטוריה, כפי שהסביר ריצ'ארד סוואיין, חוקר חשוב של הצבא בעידן שאחרי מלחמת העולם השנייה, בגלל הסיבה הבאה: "לינד פתח את הסכר שמנע ביקורת על הדוקטרינה החדשה "הגנה פעילה", שפורסמה ביולי 1976] וכך החל ויכוח חשוב בדבר תקפות דוקטרינות הלחימה הבסיסיות של הצבא"³. שים לב, לפי סוואיין הכבוד הוענק ללינד לא בגלל עומק טיעונו נגד הדוקטרינה החדשה אלא בגלל היותו זרז חשוב לוויכוחים הנוקבים עליה.

מאמר זה עוסק בשני פנים של המהפכה שעבר צבא היבשה – מהתבוסה בג'ונגלים של וייטנאם אל דוקטרינת קרב יבשה-אוויר (דוקטרינת ALB (Airland Battle)), שבעזרתה ניצח את צבא עירק במלחמת המפרץ הראשונה.

הפן הראשון הוא המנהיגות של גנרל וויליאם דהפיו, שהוביל את השלב הראשון של המהפכה, זה המכונה דוקטרינת ה"הגנה הפעילה" (Active Defense). בחלק זה יושם דגש על תרבות הוויכוח שליוותה את השקת תהליך המהפכה ואת ההתמודדות של דהפיו עם הביקורות מהצבא ומחוץ לו.

מהאירוע המתואר עולה שהובלת מהפכה דוקטרינרית היא תהליך אירגוני קשה רצוף משברים. היא איננה מתבצעת בשיח תרבותי תוך לגימת תה של מינחה, על פי כללי ההתנהגות של גברת פוסט (Emily)

² William S. Lind, "Some Doctrinal Questions for the United States Army". Military Review, January-February 1997.

³ Richard Swain, "The Evolution of the American Concept of Advanced Warfighting", in Russell Parkin (Editor), War Fighting and Ethics, Canberra; Land Warfare Studies Center, July 2005, 49-56.

Post, מהדורה אמריקאית מוקדמת של חנה בבלי שלנו, הכוהנת הגדולה של נימוסים והליכות). יתר על כן, ויכוחים נוקבים וביקורת (וגם הרבה רעש וצלצולים) הם, כנראה, הכרחיים, גם אם לא כל הטענות המושמעות הן שיא הידע המקצועי והשכל הישר.

הפן השני הוא הצורך להעריך מהפכה כמכלול ולבחון את שלביה תוך התייחסות לשלם. ההיסטוריוגרפיה נוטה לחלק את המהפכה בצבא לשני שלבים נפרדים: שלב ה"הגנה הפעילה" של דהפיו ושלב דוקטרינת ALB של סטארי. לעיתים עם נטיה להעמיד את סטארי, "האמן המערכתית" המתוחכם, מול דהפיו "הטקטיקאי" הרדוד.

לדעתי, המהפכה התקדמה בתהליך אבולוציוני, שנשען על היסודות המוצקים שהניחו דהפיו וסטארי בשנים 1973-1976, והתגבש על ידי סטארי ועוזריו בשנים 1977-1982.

לקציני צה"ל יכול להיות ענין מיוחד בנושא, מעבר להכרת תקופה מרתקת בתולדות צבא ארה"ב, שכן לקחי מלחמת יום הכיפורים תרמו רבות לעיצוב שני שלבי המהפכה. מה גם שדהפיו וסטארי, היו מלאי הערכה לצה"ל ולמפקדיו והפכו לאוהבי ישראל מובהקים⁴.

הרקע ההיסטורי⁵

שנת 1973 הייתה תחילתה של תקופה חדשה ומהפכנית בתולדות צבא היבשה של ארה"ב. באותה שנה, אחרוני הכוחות האמריקאים התפנו מווייטנאם והצבא נערך לקראת משימתו החדשה – התכוננות אפקטיבית להגנת מערב אירופה מפני פלישת כוחות ברית וורשה. ההיערכות החדשה נאלצה להתבצע בתנאים מאוד לא נוחים. מעמד הצבא התדרדר לשפל המדרגה בעקבות המלחמה בווייטנאם, הוא נכנס לעידן של קיצוצים כבדים, שרות חובה בוטל והקצונה הייתה במשבר מקצועי ומורלי.

התכנונים לצבא שאחרי ווייטנאם החלו כבר ב-1969, עם כניסת הנשיא ניקסון, ובשנת 1973 הוחל בביצועם. התפקיד הוטל על גנרל קרייטון אברמס, קצין שריון, גיבור מלחמת העולם השנייה, מוערך מאוד בצבא והסביבה האזרחית. מינוי אברמס לווה בשינוי אירגוני חשוב – הקמת TRADOC, "פיקוד ההדרכה והדוקטרינה". בראש הפיקוד הועמד גנרל ויליאם דהפיו, קצין חי"ר, וסגניו גנרל דון סטארי

⁴ על השפעת מלחמת יום הכיפורים על המהפכה ראו: שאול ברונפלד, "מעטים מול רבים – השפעת לקחי מלחמת יום הכיפורים על צבא ארה"ב", מערכות, גיליון 403-404, דצמבר 2005.

רשימת המקורות למאמר "מעטים מול רבים" מצויה רק בגרסתו המורחבת:

Saul Bronfeld, "Fighting Outnumbered: The Impact of the Yom Kippur War on the U.S. Army", The Journal of Military History, Vol 71, No. 2 (April 2007).

ראו גם טל טובי, "האגדה על מותו של התמרון היבשתי", מערכות, גיליון 417, פברואר 2008, 25-26.

על לינד ו"התנועה לרפורמה צבאית" ראו: שאול ברונפלד, "בגדי המלך החדשים – הגרסה האמריקאית", מערכות, גיליון 418, אפריל 2008. וגם:

Saul Bronfeld, "Did TRADOC Outmaneuver the Manoeuvrists? A Comment", War & Society, Vol 27, No. 2 (October 2008).

⁵ הספרות המקצועית העוסקת בתקופה היא רבה ועצומה אך ניתן להסתפק במקורות הבאים:

הוברט ה' סקייילס, ניצחון ודאי במדבר, הוצאת תוה"ד – מחלקת היסטוריה, פרק 1. הספר יצא במקור ב-1993 והתרגום לעברית של יגאל אייל התפרסם ב-1997. מקור קצר ומצויין הוא המאמר של Swain, המוזכר בהערה 2.

(שריון), וגנרל פול גורמן (חי"ר), שלושתם מפקדים מצטיינים. המשימה שהוטלה על הפיקוד החדש הייתה עצומה, כפולה וב-זמנית: להוביל את הערכות הצבא להגנת אירופה, תוך כדי שיקום מקצועי ומורלי של הצבא. החזון של ראשי הפיקוד היה לפתח במהירות דוקטרינה חדשה, שלאורה יוכוונו ההצטיידות באמל"ח, ההכשרות והאימונים והמבנה האירגוני של הזרוע.

ב-1973 היה צורך להמציא דוקטרינה, שכן מאז שנות השישים התמקדו החשיבה והעשייה הצבאיים במלחמה בווייטנאם וקודם לכן, בשנות החמישים, הן התבססו על אסטרטגיית התגמול הגרעיני המאסיבי. אומנם במלחמת העולם השנייה הפעילה ארה"ב כוחות גדולים במערב אירופה אך ההקשר האסטרטגי בעידן המלחמה הקרה היה שונה לחלוטין. הדוקטרינה החדשה נועדה לשרת את צבא "המעטים" של נאט"ו מול מתקפת "הרבים" של ברית וורשה, בכפוף לאילוצים קשים – מדיניים (הימנעות מהפעלת נשק גרעיני והגנה קדומנית), כלכליים וטכנולוגיים.

התוצרים הדוקטרינרים החשובים של הפיקוד החדש היו תקנון השדה [תורת מבצעים], Operations, FM 100-5, ב-1976, המכונה "הגנה פעילה" והמשכו המשוכלל ב-1982, המכונה "קרב אוויר-יבשה". פיתוח שתי הדוקטרינות זכה לתיאורים רבים בספרות המקצועית והפחות מקצועית, שכן הן מככבות בהיסטוריוגרפיה של הניצחון האמריקאי המוחץ במלחמת המפרץ הראשונה. מאמר זה יעסוק בהיבט פחות מתואר של המהפכה – תיאור הוויכוחים הנוקבים סביב שתי הדוקטרינות, תוך הצבעה על "תרבות הוויכוח" ששררה באותה תקופה בצבא ארה"ב.

מ"הגנה פעילה" ל"קרב יבשה-אוויר"⁶

תקנון השדה החדש, "הגנה פעילה", פורסם שלוש שנים אחרי הקמת פיקוד ההדרכה והדוקטרינה והוא מיג עשייה רבה בשטח עם עבודת מטה מקיפה לגיבוש דוקטרינה כתובה. הצורך הדחוף בשיקום הצבא, מצד אחד, והמצב האסטרטגי בזירת מערב אירופה, מצד שני, הביאו את דהפיו לפעול בהחלטיות ובנמרצות ולקבל החלטות דראסטיות, בתחומים הבאים:

- ראשית, המפקד חייב להוביל, גם בגיבוש דוקטרינה, לא רק בקרב: " אם בכוונתך לשנות את הדוקטרינה של הצבא, נושא חשוב מאוד וגם שנוי במחלוקת, הפיקוד העליון חייב להיות מעורב אישית בתהליך". דהפיו הבין שאת המשימה לא יכולים לבצע רק סגניו לעיני הכשרות ואימונים ופיתוח אמל"ח שכן "היוזמות הדוקטריניות החדשות חייבות לבוא ממפקד הפיקוד שיעפיל את מלוא סמכותו להנהגתם"⁷.

- שנית, דהפיו הדיר את גנרל ג'ון קושמן, מפקד פורט ליבנוורת' מכתובת הדוקטרינה והעביר התפקיד לעצמו, לסגניו ולמספר קטן של קצינים בפיקוד⁸. על פי המקובל, גנרל קושמן בעזרת

⁶ סעיף זה מתבסס על עבודה סמינאלית המצוטטת רבות:

Paul H. Herbert, Deciding What Has to Be Done: General William E. DePuy and the 1976 Edition of FM 100-5, Operations, Leavenworth Papers No. 16, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS, 1988.

⁷ William E. DePuy, Changing An Army – An Oral History, United states Army Center of Military History, Washington, D.C., 1979, 87.

⁸ Herbert, עמ' 51 – 59.

קציני CAC (Combined Arms Center), שהיו חלק מסגל פורט ליבנוורת', היו אמורים לכתוב את הדוקטרינה. אולם כבר בשלב מוקדם התגלתה מחלוקת בין דהפיו לבין קושמן לגבי מה אמורה הדוקטרינה להכיל. קושמן הכין טיוטה שעל פיה תפקיד הדוקטרינה ללמד לחשוב על דרכי הלחימה ולהצביע על הרעיונות הכלליים הטובים ביותר, אך לא לכבול את המפקדים למתכונות מבצעיות כאלה או אחרות⁹. גישתו לא הייתה מקובלת על דהפיו, שרצה, כאן ועכשיו, מדריך שילמד איך להגן על אירופה ושיתבסס על לקחי מלחמת יום הכיפורים – קטלניות שדה הקרב המודרני, חשיבות הקרב המשולב, וחשיבות הגורם האנושי (המנהיגות והכשרות הלוחמים).

אין זה פשוט לשבור מסורת רבת שנים, ולהדיר גנרל של שלושה כוכבים מוערך, אך כדברי דהפיו: "לא הצלחתי לגרום לפורט ליבנוורת' לעשות את הנדרש לדעתי, למרות שבתחומים אחרים הם עשו עבודה טובה"¹⁰.

העברת כתיבת הדוקטרינה למפקדת הפיקוד, שישבה בפורט מונרו, איפשרה לצוות קטן של קצינים, תוך מעורבות פעילה מאוד של דהפיו וסגניו, להשלים את כתיבת תקנון השדה החדש במהירות תוך התעלמות מהסתייגויות של קהילות החי"ר, המסוקים והנשק הגרעיני הטקטי ואפילו אלה של מפקדת כוחות ארה"ב באירופה¹¹.

- שלישית, הוא הטיל על סטארי ומרכז השיריון בפורט נוקס, להוביל את פיתוח תורת הקרב המשולב, כולל לוחמת החרמ"ש, שהייתה עד אז נחלת מרכז החי"ר שבפורט בנינג. דהפיו התעלם מהטענות נגד ההשתלטות של סטארי, שכן לקחי מלחמת יום הכיפורים שכנעו אותו שתפיסות מפקדי החי"ר, שנגזרו מהניסיון העשיר של וייטנאם, אינן רלבנטיות למלחמה הבאה, באירופה או במזרח התיכון, הוא כתב: "רציתי שמרכז החי"ר יתנתק מהמנטליות של 4 קמ"ש, אבל הוא היה שבוי בידי מפקדים שמקורם בחי"ר הקל. הם כלל לא הבינו בלוחמת חרמ"ש... זאת הסיבה לאמצעים הדרקוניים שהפעלתי מולם, הם נועדו לנער אותם ולהוציאם מהאדישות העייפה"¹². דהפיו מצא בסטארי שותף, ביצועיסט ונאמן להשקפותיו, והוא נתן לו גיבוי מלא.

- רביעית, הוא לא חיכה לסיום כתיבת הדוקטרינה. מיד עם כניסתו לתפקיד הוא שינה מהיסוד את מתכונת ההכשרות והאימונים: את תרחישי הלחימה ואת שיטת ההערכה של המסגרות המתאמנות. גנרל גורמן הופקד על נושא זה, תוך שמטתו הפיק חוברות הדרכה חדשות שבטאו את ההשקפות הטקטיות של דהפיו, שגובשו בעקבות ניסיונו במלחמת העולם ובהשראת היכרותו עם צה"ל¹³.

ההחלטות האלה מבטאות את הסגנון הפיקודי של דהפיו וגם את תחושת הדחיפות שהכתיבה את סדר העדיפויות שלו. הוא זכה לגיבוי מלא מצד אברמס תוך שהוא פעל בשני מישורים בעת ובעונה אחת.

⁹ Herbert, עמ' 55 וגם Swain, עמ' 45

¹⁰ DePuy, עמ' 187.

¹¹ Herbert, עמ' 85-92.

¹² מצוטט ב-Herbert, עמ' 41.

¹³ Herbert, עמ' 39-41, DePuy, עמ' 186-187. על היכרות דהפיו עם צה"ל והלקחים שהוא הפיק ממלחמת יום הכיפורים, ראו ברונפלד, "מעטים מול רבים", 78-80.

ראשית, שיקום הצבא בשיטת ריפוי בעיסוק. דהיינו, להיאבק בטראומת וייטנאם על ידי התארגנות מהירה וכניסה למשטר אימונים אינטנסיבי, מכוון משימה ומדיד¹⁴. זאת על פי הניסיון שנצבר אצל ראשי הצבא מעשרות שנות פעילות, תוך שימת דגש רב על לקחי מלחמת יום הכיפורים. שנית, במקביל גם לעבוד על פיתוח דוקטרינה חדשה, תהליך איטי יותר ושיוזן גם מהלקחים המתגבשים בתהליך הריפוי בעיסוק.

ביולי 1976 פירסם דהפיו את תקנון השדה החדש, שנועד להיות המדריך ל"מעטים" של ארה"ב איך לבלום את הפלישה היזומה של ה"רבים", של ברית וורשה, ולנצח ב"קרב הראשון" של מלחמת העולם השלישית, תוך ניהול "הגנה קדומנית" (כדרישת ממשלת מערב גרמניה).

פרסום התקנון החדש לווה בוויכוחים נוקבים במשך המחצית השנייה של שנות ה-70, שנבעו מהספקות בדבר יכולת הצבא, שיפעל על פי הדוקטרינה החדשה, לעמוד במשימה. השתתפו בהם אנשי צבא וגם אנשי אקדמיה והוגי דעות אזרחיים. והוא התנהל בתוך הצבא בכתבי עת צבאיים ואחרים וגם חלחל למערכת הפוליטית (ראו פירוט בסעיף הבא). דהפיו פרש לגמלאות ביולי 1977 וסטארי החליף אותו. לפני הכניסה לתפקיד החדש סטארי פיקד במשך שנה על גיס V המוצב בגרמניה ושם הצליח, לדבריו, להטמיע את הדוקטרינה החדשה (ראו בסעיף הבא). במהלך ארבע השנים שבהם סטארי הוביל את הפיקוד נמשכה המהפכה והיא עלתה לשלב השני והחשוב – יצירת תשלובת מודיעין-מהלומה המתבססת על חמ"מ ויכולות ממוחשבות של איסוף מודיעין ועיבודו. הדוקטרינה המשודרגת כונתה על ידו "קרב אוויר-יבשה" (דוקטרינת ALB) והיא מיזגה חשיבה מערכתית עם האמל"ח והארגון הנדרשים לשם ביצועה. תקנון השדה שפיתח סטארי התפרסם אחרי עזיבתו ב-1982 והוא שופר ב-1986, ואיתו יצא הצבא למלחמת המפרץ הראשונה¹⁵. המלחמה הפגינה את היכולות הצבאיות האדירות שהתפתחו בארה"ב מאז היציאה מווייטנאם והיה בה גם פן של סגירת מעגל – הצבא החבול והמושפל שעזב את וייטנאם ב-1973, חזר מעירק עטור ניצחון, אחרי תהליך שיקום שנמשך שנים רבות.

במאמר מוסגר, ההיסטוריוגרפיה האמריקאית טוענת ברובה שהניצחון המוחץ במלחמת המפרץ הראשונה היה תוצאה של יישום דוקטרינת ALB וכי הניצחון מדגים את הקשר שבין פיתוח דוקטרינה נכונה לבין הישגים במלחמה. ניתן להביע ספקות בדבר תקפות הטענה, שכן הדוקטרינה פותחה במקור נגד כוחות ברית ורשה במערב אירופה ולא נגד הצבא העירקי העלוב במדבריות המזרח התיכון (יש גם המפקקים האם "סופה במדבר" אכן התבצעה על פי עקרונות התמרון המערכתית).

חזרה לוויוכוחים הנוקבים סביב דוקטרינת ה"הגנה הפעילה"

השתקמות הצבא אחרי היציאה מווייטנאם זכתה לתאור וניתוח בעבודות רבות, וכאן נסתפק בתיאור פן אחד, מצומצם – תרבות הוויוכוחים התורתיים בצבא ארה"ב בשלב הראשון והחשוב של המהפכה.

¹⁴ דוגמא מקומית לפעולת דהפיו ניתן לראות בפעולות שנקט הרמטכ"ל גבי אשכנזי, אחרי מלחמת לבנון השנייה.

¹⁵ דהפיו ראה במהפכת האימונים, שהנהיג גורמן, בתמיכתו האמיצה, את הישגו החשוב ביותר. בשל קוצר היריעה לא יתואר הכשרון הארגוני-ביצועי של דהפיו, שתרם רבות להצלחת המהפכה. ראו: Henry G. Goll, General William E. DePuy – Preparing the Army for Modern War, University Press at Kentucky, 208, Pp. 237-254.

לקראת סוף 1975 היתה בידי דהפיו טיוטה מתקדמת של תקנון השדה החדש והוא החל להפיצה לקבלת הערות. בין השאר, היא הוצגה בפני חברי קונגרס ועוזריהם, אחד מהם היה וויליאם לינד, אז עוזרו של חבר הסנט רוברט טאפט. לינד היו הסתייגויות רבות מהדוקטרינה החדשה והוא שמח ש"המילטרי ריביו" הזמינו לפרסמן. אבל, דהפיו התפוצץ וניסה למנוע את הפרסום ב"מילטרי ריביו" (וגם בכתבי עת אחרים)¹⁶. מאמציו כשלו והמאמר פורסם בסופו של דבר בגיליון מארס 1977 (והודפס מחדש בחוברת היובל ב-1997).

על מה רגשו גויים? הוויכוחים על "הגנה פעילה" היו סיבוב נוסף בסוגיה איך מגינים על מערב אירופה, שהייתה לב השיח האסטרטגי במשך כל תקופת המלחמה הקרה. דהפיו הכין דוקטרינה על פיה יוכל כוח אמריקאי לבלום מתקפה סובייטית, סמוך לגבול בין הגרמניות, למרות נחיתותו הכמותית. הכוח האמריקאי אמור היה להיות נייד, מיומן היטב ומצוייד באמל"ח מודרני ולהגן כמו בגדוד 77 של אביגדור קהלני במלחמת יום הכיפורים¹⁷. לינד ומבקרים אחרים טענו נגד "הגנה פעילה" כי: ראשית, הדוקטרינה החדשה שמה דגש רב מדי על מבצעים הגנתיים ופחות מדי על מבצעים התקפיים. שנית, לכוח האמריקאי אין יכולת להתמודד עם הדרג השני והשלישי של המתקפה הרוסית, גם אם בתחילת המלחמה הוא יצליח לבלום את הדרג הראשון. שלישית, תקנון השדה החדש הוא ספר מתכונים ולא דוקטרינה.

לינד התבטא בסגנון בוטה נגד הגנה פעילה: "הצבא לא בחן באופן אובייקטיבי את סיכוייו לנצח את ברית וורשה העוצמתית והדוקטרינה החדשה מתבססת על משאלות לב של מפקדים (can do mentality)". עוד הוא תקף: "בטקטיקות ההגנתיות של דהפיו אין כלל רכיב של תמרון, והן למעשה ריקוד (minuet) בסגנון תרגילי הסדר של פרדריק הגדול במסגרת הגנה קווית"¹⁸.

חשוב לציין כי האזרח לינד "לא גילה את אמריקה" לאנשי הצבא. הביקורת על התקנון החדש התקיימה גם בצבא, וכמובן שהיא בוטאה לא רק במאמרים בכתבי עת לא מסווגים¹⁹. כך, למשל, ב-10 בספטמבר 1976 כתב גנרל הייג, המפקד העליון של נאט"ו, לדהפיו, מכתב קצר, מחמיא ודיפלומטי, בו הוא משבח את "הגנה פעילה" ורואה בה חריגה מבורכת מהנטייה המסורתית של הצבא לתכנן את המלחמה העתידית על פי מלחמות העבר. בנוסף הוא פירט את הסתייגויותיו: התקנון החדש הוא ספציפי מדי לזירה האירופאית, הוא שם דגש רב מדי על הגנה וממעט בחשיבות ההתקפה. יתר על כן,

---

¹⁶ תאור נסיון ההשתקה מופיע במאמר שפירסם לינד תחת הפסיבדונים ג'והן פטריק:

John Patrick, "Banned at Fort Monroe, On the Article the Army Doesn't want you to Read", *Armed Force Journal*, October 1976, 26-28.

כתב העת הזה מנוהל על ידי אנשי צבא בדימוס והסכים לפרסם את הסתייגויות לינד ואת טענותיו בדבר נסיון ההשתקה של דהפיו.

¹⁷ על ה"קהלניזציה" של הדוקטרינה האמריקאית ראו ברונפלד, "מעטים מול רבים", 80-81.

¹⁸ הציטטות נלקחו מתוך רשימת האשמות של לינד המופיעות ב-27 *Armed Forces Journal*. המאמר ב"מיליטרי ריביו", המתאר ומנמק במפורט את האשמות לינד, מנוסח בשפה פוגענית.

¹⁹ ראו Swain, עמוד 50, הערה 27, 21-13, Romjue, 96-98, Herbert.

"הגנה פעילה" מצריכה יכולות שאין לנאט"ו, הן בתחום נIOD הכוחות והן של מערכות שו"ב. הביקורת של הייג הייתה מנומסת יותר מזו של לינד אך במהותה היא הייתה קטלנית לא פחות²⁰.

דוגמא נוספת היא עבודה שכתב קצין אחר, מייג'ור קלרק, החניך המצטיין של מחזור 1975 במכללה לפיקודו מטה, שבה הוא הראה, בעזרת כלים של חקר ביצועים, שהגדודים האמריקאיים אפילו לא יצליחו לבלום את הדרג הסובייטי הראשון. העבודה של קלרק נוסחה באופן לא דיפלומטי והוא הצביע על בעיה נוספת, שלא עלתה בויכוחים בכתבי העת הלא-מסווגים. להערכתו הכישלון של פלוגות וגדודים בבלימה ייצור ערפל קרב במפקדות הגבוהות, והוא יעבב את הפעלת הנשק הגרעיני הטקטי, בשלב שעוד ניתן להפעילו. כמקובל בכתביה הצבאית האמריקאית באותה עת, קלרק גם קבע שלקחי מלחמת יום הכיפורים מלמדים על "התשואה הגבוהה שיש לתמרון נועז, אף כי הוא כרוך בסיכונים"²¹.

את הביקורתיות בתוך הצבא ניתן להבין גם על רקע המשבר המורלי של הקצונה הבינונית, שיצאה חבולה ומוכה מווייטנאם. דרג הביניים האשים את מפקדיהם בחוסר מנהיגות, היעדר יושרה ומקצועיות, וחולשה כללית, שהביאו לאובדן הדרך, אבדות רבות ותבוסה אסטרטגית. המאמר הביקורתי של לינד אולי לא היה הניצוץ שהצית את אדי הדלק שאפפו את המיג'ורים והקולונלים ששרתו בבתי הספר הצבאיים, במפקדות וביחידות השדה, אך סביר להניח, כפי שכתב סוואיין, שהוא היווה סיוע לליבוי האש²².

עם כל העניין במאמרו של לינד ושמונה ההאשמות שבו, הוא אינו משתווה לפרסום "95 התיזות" של מרטין לותר ואף לא ל"אני מאשים" של אמיל זולא. עם זאת, ההסתייגויות שהעלה לינד ופירסומן בכתב העת החשוב ביותר של הצבא, פתחו סכר ונתנו לגיטימציה, לדיון ביקורתי חשוב, בתוך הצבא, שסייע להולדת דוקטרינת ALB.

במבט לאחור הוויכוחים על "הגנה פעילה" נשמעים כדו-שיח בין חרשים. בצד אחד עמד דהפיו, שנדרש לספק דוקטרינה חדשה תחת אילוצים מדיניים ותקציביים שלא הייתה לו שליטה עליהם. כך המדיניות של ממשלת מערב גרמניה, דלות החומר של "המעטים" והנתונים הגיאומטריים של זמן ושטח. בצד השני, עמדו לינד ואחרים, שהציעו חלופה דוקטרינרית ל"הגנה פעילה", בדמות תמרון התקפי בסגנון ה"בליצקריג" הגרמני במלחמת העולם השנייה וצליחת צה"ל את תעלת סואץ במלחמת יום הכיפורים. המבקרים הצטיינו בפרוט החולשות של "הגנה פעילה", אך הם התעלמו מהאילוצים שהכתיבו אותה.

---

²⁰ צילום של המכתב של הייג נמצא בידי המחבר והוא נלקח מ-CARL Archive, box 102A, folder CGSC82, DTAC-10, Fort Leavenworth, KS.

²¹ מייג'ור קלרק הוא Wesley K. Clark, לימים גנרל ומפקד כוחות נאט"ו, צילום העבודה נמצא בידי המחבר וגם מקורו ב-CARL Archive.

²² Swain, 47-48, הוא כינה זאת "מרד הסטודנטים והמדריכים". ניתן לשער שלביקורת מתוך הצבא תרמה גם הדרת פורט ליבנוורת' מכתבת תקנון השדה החדש וההתנהלות הדורסנית של דהפיו כלפי קושמן והתפקידים הבכירים שמילא דהפיו בוייטנאם.

דבקותם המתלהמת ב"לוחמת תמרון", למרות האילוצים דלעיל, נשמעת כהזיה של אסטרטגים של כורסא (בלשון ימינו, לוחמי מקלדת)²³.

דהפיו היה מודע לחולשות של "הגנה פעילה", אבל מה היו הברירות שעמדו לפניו? להודיע לנשיא כי באילוצים המדיניים והתקציביים שהוטלו על הצבא אין אפשרות להגן על מערב אירופה ולהציע לחזור לדוקטרינת התגמול הגרעיני המאסיבי של עידן הנשיא אייזנהאואר? לבקש מהנשיא שישכנע את ממשלת מערב גרמניה לחדול מדרישתה להגנה קדומנית ואת ממשלות חברי נאט"ו להגדיל את תקציבי ההגנה? תפקיד ראשי הצבא הוא לבנות, בזמן ובמשאבים שהוקצבו להם, כוחות למלחמה הבאה תוך מיצוי המשאבים שהועמדו לרשותם. במקרה של דהפיו- לשקם את הצבא, להחזירו לכושר לחימה ולקוות שמלחמת העולם השלישית לא תפרוץ לפני שמלאכת השיקום תסתיים. התפטרות מתוקשרת (כולל ראיון חושפני ב"ווישינגטון פוסט") לא הייתה תורמת דבר לביטחון הלאומי של ארה"ב.

סופו של הסיפור מוכר לנו יותר, בשל הקשר הישראלי עם סטארי. בתקופה הקצרה שבה פקד על גייס V בגרמניה הוא קיים משחקי מלחמה ותרגילים ששכנעו אותו, בשתי רמות: ברמה הטקטית, הוא השתכנע כי יש בכוח דוקטרינת ה"הגנה הפעילה" וכוחות מאומנים ומצויידים כהלכה לבלום את הדרג הראשון של ברית וורשה. ברמה המערכתית, הוא הסכים שצודקות הביקורות, שכן לצבא לא היה מענה לדרגים העוקבים של ברית ורשה. סטארי מונה לראש הפיקוד ביולי 1977, נחוש למצוא פתרון מערכתי ואכן הוא הצליח. במאמר אחר תואר בפרוט תהליך הלמידה שעבר סטארי שהביאו, בשלבים, לדוקטרינת ALB החדשה, עם דגש על התרומה החשובה ללמידה מצד מפקדי השריון של צה"ל ובראשם, האלופים פלד וטל ומפקדי השריון שלחמו ברמת הגולן²⁴.

אנטומיה של מהפכה דוקטרינרית

בתקופה שבין הקמת פיקוד ההדרכה והדוקטרינה לבין השינוי במשטר בבריה"מ ותום המלחמה הקרה נכתבו אין ספור חיבורים שעסקו בהגנת מערב אירופה²⁵. התיאורים בסעיפים הקודמים והמקורות להם הם רק אפס קצהו של קורפוס רב ועצום ומאמר זה בוודאי שאינו מסוגל לתאר לעומק את המהפכה שבוצעה בצבא ארה"ב. עם זאת, פטור בלא כלום אי אפשר, ולהלן מספר תובנות הנוגעות למהפכות דוקטרינריות.

תרבות הוויכוח וסגנון העשייה

כל קריאה למהפכה יוצרת מיד התנגדות, היא גדלה ככל שמהפכה היא יותר מהפכנית. לצורך העניין אין נפקות לסיבות להתנגדות: שמרנות, אינטרסים, אגו, עצלות, או סתם טפשות. לכן מפקד המוביל

²³ ראו ביקורת אקדמית על לינד וחסיד התמרון אצל:

John J. Mearsheimer, "Maneuver, Mobile Defense, and the NATO Central Front," *International Security*, Winter 1981-2 (vol. 6, No. 3).

Saul Bronfeld, "Did TRADOC Outmaneuver the Manoeuvrists?", 114-117.

²⁴ ברונפלד, "מעטים מול רבים", 84-87.

²⁵ ראו דימה אדמסקי, תרבות אסטרטגית וחדשנות צבאית, הוצאת "מערכות", 2012, פרק ג'.

מהפכה נבחן על פי תהליכי החשיבה והלימוד שהוא מחולל וגם באופן טיפולו במוקדי ההתנגדות. דהפיו, שהוביל את המהפכה בשלבה הראשון, הבין את חשיבות ההובלה האישית של המפקד ואת הצורך להפוך את פיקוד ההדרכה והדוקטרינה לגורם מרכזי בשיקום הצבא. אבל הוא לא עודד ויכוחים, הוא לא הצליח להתמודד עם מבקריו וגם התבזה בניסיון, שלא צלח, למנוע את פירסום הביקורת של לינד.

ויכוחים, כמו זרם חשמלי בתוך נורה, מחוללים אור, אך גם חום לא רצוי, ודהפיו נכווה בו. סטארי המשיך את מהפכת דהפיו בדרכים יותר מתוחכמות ופחות מעוררות מחלוקת. הוא מינה את גנרל וויליאם ריצ'רדסון לראשות פורט ליבנוורת' והחזיר את כתיבת הדוקטרינה למקומה המסורתי. הוא גם מינה את גנרל דונלד מורלי כנציגו הקבוע בושינגטון והטיל עליו לשפר את השיח עם הקונגרס וגורמים אזרחיים אחרים. גם בעידן סטארי המשיך לינד להציק, תוך שהוא חובר לקבוצה שכינתה עצמה "התנועה לרפורמה צבאית" (שכללה את ג'והן בויד, אדווארד לוטווק, סטיב קנבי ואזרחים אחרים). סטארי לא העריך את דעות הקבוצה אך השכיל לתמרן אותה לערוצים שלא זיקו להמשך המהפכה.²⁶

הסברה והטמעה

דהפיו היא מתוסכל מהביקורת על "הגנה פעילה" שבאה מחוגי הצבא. הוא האשים את עצמו בכך שלא השקיע מספיק בהסברת הדוקטרינה ובהטמעתה והביע חרטה על חוסר הסבלנות שבה קידם את הדוקטרינה.²⁷ מעבר לכך הוא ייחס את הביקורת לתגובת נגד רפלקסיבית של הצבא לדוקטרינה שאיננה התקפית, שכן המפקדים חונכו מאז ומתמיד שרק התקפה תביא לניצחון. לדבריו: "יש אנשים שחשים שהדוקטרינה היא יותר מדי הגנתית. הם חשים שרק התוקף יכול להצליח הקרב והם מוטרדים מהמאמצים הרבים המוקדשים להגנה. אני מסכים לכך בכל ליבי. המצב הוא בכי רע וגם אני אינני סבור שניתן לנצח מלחמה בעזרת הגנה. היא יכולה להביא רק לקיפאון או להרתעה. לרוע המזל, עובדות החיים בנאט"ו ויחסי הכוחות מול הסובייטים אינם מאפשרים לנו לפתח מתקפה באירופה"²⁸.

ייתכן שאילו לדהפיו היה יותר נטייה, זמן וסבלנות הוא היה מצליח לשכנע את המתנגדים שהאילוצים המדיניים והתקציביים של חברות נאט"ו אינם משאירים מקום לדוקטרינה התקפית. סטארי, לעומת זאת, סיפר כי בתקופה הקצרה שבה פיקד על גיס 5 בגרמניה הוא הכין אותו לבלום את הדרג הסובייטי הראשון, על פי דוקטרינת ה"הגנה הפעילה" והמפקדים בגיס השתכנעו בהדרגה שניתן לבצע את המשימה בהצלחה.²⁹ כנראה שהמזג של סטארי היה שונה ואולי התקיים בו כ"שמסבירים לאט אפשר להבין מהר".

---

²⁶ ראו, Bronfeld, "Did TRADOC Outmaneuver the Manoeuvrists?", 123.

²⁷ DePuy, עמ' 185-186.

²⁸ DePuy, עמ' 192.

²⁹ ברונפלד, "מעטים מול רבים", עמ' 83-84.

סדר העדיפויות

רבים בצבא ומחוצה לו ביקרו את דהפיו ואת תקנון 1976 על התמקדותו ברמה הטקטית. לדעתו, הביקורות האלה לא היו מוצדקות. על דהפיו הוטלה משימה מסובכת, במסגרת אילוצים מדיניים ותקציביים והוא החליט נכון על סדר העדיפויות. במהלך ארבע השנים שבהן עמד בראש הפיקוד החדש הוא הצליח להעמידו על הרגליים ולהפכו לגורם המוביל בבניית הכוח היבשתי. זאת, תוך עריכת מהפכה בשיטות האימונים וההכשרה, הצטיידות באמל"ח מודרני ופיתוח תו"ל ללחימה משוריינת המתבסס על לקחי מלחמת יום הכיפורים. הביקורת על "הגנה פעילה" לא העריכה כראוי את שלושת רבעי הכוס שמילא דהפיו והתעלמה מהאילוצים בפניהם עמדו ארה"ב והצבא. הביקורת התעלמה מהחשיבות של שיקום המורל והמקצועיות של הצבא ושל בניית כושר הלחימה ברמה הטקטית. היא גם לא השכילה לראות כי מה שנעשה בתקופת דהפיו היה הבסיס לדוקטרינה המערכתית שהנהיג סטארי. מהביקורת על דהפיו נודפת התנשאות, מבית מדרשם של מי שמכונים "האינטלקטואלים הביטחוניים", הממעיטה בקשיים העצומים הכרוכים בהפיכת צבא לארגון לוחם אפקטיבי, וקושרת כתרים למאמץ האינטלקטואלי הנדרש לגיבוש תפיסות.

לדעת לינד ודומיו לא הייתה נפקות רבה לנחיתות הכמותית האיומה של ברית וורשה ולאילוצים הגיאואסטרטגיים. לשיטתם, מאמץ אינטלקטואלי לפיתוח "תמרון" היה מאפשר לצבא לנצח, למרות הכל. הביקורת בצבא הייתה מתונה יותר, היא אומנם הצביעה על חולשות "הגנה פעילה" אך לא טענה כי בעזרת נוסחת פלא- "תמרון" כזה או אחר – אכן ניתן יהיה לנצח במלחמת העולם השלישית באמצעים קונבנציונאליים.

השותפים המעצבנים

לוח הזמנים וסדר העדיפויות של הצבא הושפעו מאוד גם על ידי השותפים רבי העוצמה, בארה"ב ובמערב גרמניה, שאיתם היה צורך לתאם את המהפכה. מול גרמניה היה צורך לקבל את דרגות החופש המדיניות, שתהיינה הבסיס לדוקטרינה, וגם לתאם עם זו של הבונדסוואר, שסיפק את עיקר הכוחות מול ברית וורשה. בארה"ב היה צריך לתאם את הדוקטרינה עם זו של חיל האוויר הטקטי, המוחזק לעיתים כ"אוייב". בלב דוקטרינת ALB עמד הסינכרון עם משאבי חיל האוויר (מטוסים לסיוע קרוב ולאמנעה ומטוסים לתצפית, מודיעין ושו"ב). אפילו לסטארי לקח זמן רב, תוך הפעלת כישרונותיו הדיפלומטיים, להגיע לתאום הנדרש עם חיל האוויר. שותף בכיר ומעצבן עוד יותר היה הקונגרס האמריקאי המתקצב את הסד"כ, תוך מעורבות שאיננה מוכרת במקומותינו. למרבית הצרות, בעידן שאחרי וייטנאם היה מעמד הצבא בשפל וכך גם הנכונות לתקצב את האמל"ח והדיביזיות שנדרשו לביצוע המהפכה. לינד וחבריו "בתנועה לרפורמה צבאית" הוסיפו לקושי בכך שהם ניהלו מסע מתוקשר ופופוליסטי נגד השקעה בטכנולוגיה צבאית.

מהפכה איננה עניין של "זבנג וגמרנו"

המהפכה שעבר צבא ארה"ב מדגימה היטב את הטענה שמדובר בתהליך הנמשך שנים רבות, אף עשרות שנים. על כך עמדו כבר אחרים, שציינו כי הדוגמא המובהקת היא הבליצקריג הגרמני בשנים 1939-1941 ששורשיו נעוצים בשנים האחרונות של מלחמת העולם הראשונה. על כך ניתן להוסיף כי

התגבשות מהפכה והשלמתה איננה תהליך ליניארי פשוט שכן במהלכו משתנים או מתחלפים הרבה מהכוחות המעצבים את התהליך: השיקולים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים, הטכנולוגיים, האינטרסים, הנשמות המובילות ועוד ועוד³⁰.

משכך, קשה מאוד להערך מרכיב יחיד של התהליך, או שלב בודד, בלי להציגו בהקשר הכולל של המהפכה. הדברים אמורים גם "בגיבורים" של מאמר זה. דהפיו לא היה ה"פאשלונו" הטקטי שלא השכיל לראות מעבר לקצה חוטמו, כפי שהוסבר בסעיפים הקודמים ביתר פירוט. לינד לא היה אנליסט מבריק שחשף את דלות החשיבה של דהפיו. סטארי זכה והביא את המהפכה לשלב הבשלות אך הוא גם היה השותף העיקרי לשלבה הראשון שאותו הוביל דהפיו. לינד עשה אמנם רעש גדול אבל המימסד הצבאי לא היה זקוק לו על מנת להבין את חולשות ה"הגנה הפעילה". כן, זה נשמע מסובך, אבל כאלה הם הדברים החשובים באמת, כמו מהפכה בעניינים צבאיים.

סיכום

סיפור הצבא האמריקאי - מהכישלון בג'ונגלים של המזרח הרחוק אל ההצלחה במדבריות המזרח הקרוב - מתאר מורכבות של מהפכה. היא איננה תוצר ליניארי של רעיון מבריק שעולה במוחו הקודח של מפקד או אקדמאי. נכון יותר לתארה כהתפתחות המתעצבת על ידי המתח העצום בין שאיפות נאצלות לבין אילוצי החיים, תוך התחככות מתמדת עם השותפים, מצד אחד, והאויב וכוונותיו, מצד שני. תהליך זה דורש זמן וקשה לעשות בו קפיצת דרך, בגלל הצורך בהיזון חוזר, ובהצפת טעויות ושגיאות, במהלך הביצוע וגם בגלל הצורך לסנכרן את השותפים הרבים לתהליך. החיכוך המתמשך במהלך המהפכה, והוויכוחים המלווים אותו הם כמו החיכוך ההכרחי שבין הצמיג לכביש, הוא שמסיע את המכונית אך הוא גם יוצר חום ורעש רבים.

במבט לאחור נראה כי חלק מהטענות נגד ה"הגנה הפעילה" היו שגויות מלכתחילה וחלקן האחר התעלם מהיות הדוקטרינה החדשה רק שלב ראשון של המהפכה. הביקורות התעלמו מהאילוצים, מסדרי העדיפויות ומהלו"ז של דהפיו וסגניו וחד הצדדיות שלהן מדגימה את הסכנה שבהתייחסות רק ל"חצי עבודה". ניתן להשוות, מטאפורית, את הביקורת לשאלה היפותטית מסוג: למה צה"ל הזדרז להכניס לשרות את "מרכבה" סימן 1? למה הוא לא קפץ ישר ל"מרכבה" סימן 3? הרי לסימן 1 היה מנוע חלש, מערכת בקרי אש פרימיטיבית ותותח בקליבר 105 מ"מ בלבד (וגם המיגון לא היה משהו)!

הוויכוחים הנוקבים בקהילת הביטחון הלאומי בארה"ב בחצי השני של שנות ה-70, שתוארו לעיל, מדגימות את חשיבות הפתיחות והחשיפה. עוד בזמן אמת, ובוודאי בחוכמה שלאחר מעשה, היה ברור כי חלק מהביקורת של לינד הייתה חובבנית ושחלק אחר שלה הובן ממילא בצבא. לינד לא היה צעיר מבריק, ולמרות זאת שהצליח לגלות שהמלך הביטחוני הוא עירום, על אף שהיה חסר ניסיון צבאי מכל סוג. עם זאת, הוא זכה בתהילה על כי מאמרו, הכתוב היטב ובשפה ברורה, פתח את הסכר והזרים אנרגיה רבה לוויכוחים הדוקטרינריים הנוקבים, גם בצבא. משכך, יש לכבד את הדחף והנחישות שלו, ואת ניגוח המימסד הצבאי, הנמשכים גם במאה ה-21.

³⁰ אליוט א' כהן, "דעות באמריקה על המהפכה בעניינים צבאיים", מערכות, גיליון 355, ינואר 1998, בעיקר עמ' 8-9.

לבסוף, גם זכרון אישי. בשנים 2006 ו-2007 נפגשתי עם לינד פעמיים. הוא הצטייר בעיני כרומנטיקן המתרפק על מורשת הקרב של הוורמאכט, טכנפוב, תמהוני משהו, רדוף להט אוונגליסטי לחולל מהפכות צבאיות ובעל דעות נחרצות בכל עניין. מה הביא אותי, אז יו"ר הבורסה לניירות ערך, לפגישות עם לינק, לוטוואק וקנבי, הדוברים הבולטים של התנועה לרפורמה צבאית (לפני שנעלמה מהחיים הציבוריים בארה"ב)? מעשה שהיה כך היה.

בשנים 2001-2004 הייתי גם תלמיד בחוג ללימודי ביטחון באוניברסיטת תל-אביב ונחשפתי לביקורת קטלנית על דהפיו, מצד אחד, והערצה לסטארי ולקולונל (בדימוס) ג'ון בויד (כן, אבי ה-00BALoop) שחבר ללינד, מצד שני³¹. עיינתי במקורות אמריקאים וגיליתי כי בצבא יש הערכה רבה לפועלו, כולל חלקו בהקמת והובלת פיקוד ההדרכה והדוקטרינה בשנותיו הראשונות. חקירת הפער הביאה לי תואר שני (בהצטיינות יתרה) והתפרסמה בשני מאמרים אקדמאיים³². השניים והאמור במאמר זה הביאו אותי למסקנה שחלק גדול מהביקורת על דהפיו הייתה, למעשה, תצפית מגובה נמוך מאוד. לדעתי, תצפית מגובה רב יותר, המקיפה תקופה שלמה מביאה להערכה שונה, חיובית, אותה הצגתי לעיל. אני סבור שהתמונה שהצטיירה מגדות המוסברה איננה משקפת את אשר ארע על גדות הפוטומק. שכן, כפרפרזה על אמירתו של ניוטון, סטארי הצליח לעצב את דוקטרינת ALB המשוכללת רק בזכות עמידתו על כנפי הענק דהפיו.

---

³¹ ד"ר שמעון נוה שלימד קורסים באמנות המערכה תאר את הגנה פעילה כ"דוקטרינה טקטית לא קוהרנטית" והוסיף לה תארים כגון "רדודה", "נשענת על נחות מעוותות", מתבססת על "חוסר עיקביות" אירגונית, ו"מיסקוניפיציות מתודולוגיות" ועוד כהנה וכהנה כינויי תואר. ראו:

Shimon Naveh, In Pursuit of Military Excellence – The Evolution of Operational Theory, Frank Cass, London, 1997, pp. 250-255 and 287-292.

³² ראו הערה 3.

